



УДК: УДК: 37.480

**М. П. ЛЕЩЕНКО**, д-р пед. наук, професор  
Інститут інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України  
вул. М. Берлінського 9, м. Київ, 04060, Україна  
darlingpetra@gmail.com

**Н. В. БУГАСОВА**, аспірант  
Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України  
вул. М. Берлінського 9, м. Київ, 04060, Україна  
davydova\_val@ukr.net

#### **ОСВІТА ІММІГРАНТІВ У ШВЕЦІЇ: ІНТЕГРАТИВНА ПОЛІТИКА**

***Анотація.** Проаналізовано інтегративний підхід до політики освіти іммігрантів у Швеції. Особливу увагу звернено на чинники успішного впровадження освітньої політики для іммігрантів та комплекс заходів, що реалізується у взаємодії і координації на національному, регіональному і місцевому рівні. Обґрунтовано необхідність інтегративного підходу до політики освіти іммігрантів, що проявляється у співробітництві всіх суб'єктів, задіяних у вирішенні проблем іммігрантів. З'ясовано, що необхідними умовами ефективного впровадження освітньої політики для іммігрантів є визнання їх «різноманітності» та урівноваження загальних заходів для всіх учнів і цільових – для учнів-іммігрантів.*

**Ключові слова:** інтегративна політика освіти іммігрантів, права й обов'язки іммігрантів, етнічна і мовна різноманітність.

*Постановка проблеми в загальному вигляді.* Глобалізаційні процеси, що відбуваються у світі, постійно несуть нові виклики, перед якими постає більшість країн світу. Одним з таких викликів в останні десятиліття стала міграція населення та пов'язані з нею соціальні зміни, етнічна різноманітність та інтеграційні процеси. У всьому світі багато людей змінюють країну проживання внаслідок конфліктів, стихійних лих, економічних проблем, про що свідчать статистичні дані Управління Верховного комісара ООН у справах біженців (УВКБ ООН). 2009 року на планеті налічувалося 200 млн. міжнародних мігрантів (біженців, шукачів притулку, трудових мігрантів) [6]. Близько 60 % іммігрантів мешкають у розвинутих країнах. Україна входить до першої п'ятірки країн із найбільшою кількістю іммігрантів і має високу частку іммігрантів у структурі населення. До того ж через своє географічне розташування щороку Україна приймає величезний потік транзиту нелегальних іммігрантів [5]. Цілком очевидно, що міграція та інтеграція стали важливою складовою політики більшості європейських країн. При формуванні політики інтеграції у кожній країні важливу роль відводять освіті іммігрантів та їх дітей.

*Аналіз останніх досліджень та публікацій.* Країни Західної і Північної Європи, що першими зіткнулися з проблемою освіти іммігрантів, мають значні теоретичні напрацювання і практичний досвід у цій галузі. Вітчизняні вчені-педагоги розпочали дослідження різних аспектів освіти іммігрантів зарубіжних країн (Л. Загоруйко –



особливості освіти іммігрантів у Фінляндії, С. Ворожцов – освіта іммігрантів у Франції, Н. Шульга – передумови становлення полікультурної освіти у Великобританії та інші).

Варто зазначити, що в Україні розпочата робота щодо вирішення проблем освіти іммігрантів відповідно до демократичних вимог сучасності: приймаються відповідні закони, за сприяння Ради Європи виконуються різні програми і проекти міжнародних і неурядових організацій, що «відіграли провідну роль у приверненні уваги суспільства до становища мігрантів та розв'язанні деяких найгостріших проблем іммігрантів» [1, с. 6].

*Формулювання мети статті.* За даними Організації економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР) (2010 р.), Швеція займає панівне становище щодо інтеграційної політики та постійно вдосконалює підготовку педагогів з урахуванням етнічної й культурної різноманітності суспільства, завдяки чому досягла значних успіхів у навчанні іммігрантів. Привертають увагу дослідження шведських вчених щодо освіти іммігрантів (П. Андерсон, І. Ліндберг, А. Рабо, К. Сандвол, А. Фейєс); створено ряд науково-дослідницьких центрів при провідних університетах Швеції. Тому доцільним буде дослідити шведський досвід освіти іммігрантів як такий, що не знайшов достатнього висвітлення у наявних наукових працях, і проаналізувати, зокрема, особливості інтегративної політики освіти іммігрантів у Швеції.

*Вклад основного матеріалу дослідження.* На сьогодні Швеція має суттєвий відсоток іммігрантського населення (у 2010 році іммігранти склали 14,1 % населення країни) [9, с. 235]. Для оцінки ефективності політики інтеграції у суспільство, яке приймає іммігрантів, в країнах ЄС, Швейцарії, Норвегії та США розраховується індекс політики інтеграції мігрантів (MIREX), який включає 148 запитань-індикаторів щодо семи основних сфер інтеграції іммігрантів: мобільності на ринку праці, воз'єднання сімей, освіти, політичної участі, довгострокового проживання, доступу до громадянства та протидії дискримінації. За результатами MIREX у 2010 році Швеція з індексом 83 (максимальний індекс 100) визнана країною з найбільш ефективною інтеграційною політикою. Слідом за нею йдуть Португалія (індекс 79), Канада (індекс 72), Фінляндія (індекс 69), Нідерланди (індекс 68), Бельгія (індекс 67), Норвегія (індекс 66), Іспанія (індекс 63), США (індекс 62), Італія (індекс 60)) [4, с. 106–107].

Розглянемо докладніше один з аспектів освіти іммігрантів, зокрема формування політики освіти іммігрантів у Швеції. Шведський міністр інтеграції та гендерної рівності Н. Сабуні (2009 р.) виступає за інтегративний підхід до вирішення проблем іммігрантів в країні. Вона наголосила, що відповідно до європейських тенденцій для покращення інтеграції іммігрантів необхідно вирішити питання працевлаштування, освіти, соціального включення та розвитку активного громадянства [10, с. 3]. (До речі, як приклад успішної шведської політики інтеграції, є життєвий шлях Ньянко Ана Сабуні, шведського політика африканського походження, яка народилася 1969 року в Бурунді, сім'я одержала політичний притулок у Швеції 1981 року. Протягом 2006-2010 років вона – міністр інтеграції та гендерної рівності, з 2010 року – міністр гендерної рівності та заступник міністра освіти).

Усвідомлюючи значення та роль освіти як інструмента інтеграції, країни ОЕСР, починаючи з 60-х років, працюють над проблемою інтеграції іммігрантів через освіту. На основі аналізу звітів країн, що успішно проводять політику інтеграції



іммігрантів, виявляються досягнення або проблемні моменти, розробляються стратегічні установки та рекомендації щодо розвитку освіти іммігрантів [6, с. 13]. У звіті ОЕСР «Усунення відставання у навчанні учнів-іммігрантів» (2010 р.) розглядаються особливості формування політики освіти іммігрантів за спільними для цих країн орієнтирами задля вирівнювання можливостей дітей – вихідців із іммігрантських сімей для отримання повноцінної якісної освіти. В першу чергу звертається увага на те, що успішне впровадження освітньої політики для іммігрантів зумовлено трьома чинниками: 1) визнанням «різноманітності» серед іммігрантів, 2) інтегративним підходом до політики освіти іммігрантів та 3) правильним балансом між загальними заходами для всіх учнів і цільовими – для учнів іммігрантів [11, с. 14]. Визнання мовної, культурної, соціально-економічної та академічної різноманітності (тобто врахування попереднього навчання) серед учнів іммігрантського походження є першим кроком до формування ефективної політики. Особливо важливо, щоб не поглиблювалася маргіналізація найбільш вразливої групи такої, як діти, пошукачі притулку або діти економічних біженців; такі діти знаходяться серед категорії учнів з особливими потребами [11, с. 18].

Інтегративний підхід до політики освіти іммігрантів проявляється у взаємодії, координації, єдності та взаємодоповнюваності на всіх рівнях від загальнодержавного до місцевого, від міністерств до муніципалітетів, що задіяних у вирішенні проблем іммігрантів. Навіть за певних умов рекомендується співпраця між країнами, звідки іммігранти виїхали і країною, що приймає. Необхідною умовою є визначення суб'єктів, які займаються формуванням і впровадженням політики від міністерства до учня. В першу чергу це батьки, вчителі, керівники шкіл, які зобов'язані створити у школі, класі і вдома якісне навчальне середовище. Важливо, щоб кожен вчитель у школі на всіх освітніх рівнях від дошкільної освіти до освіти дорослих міг відстежувати і гарантувати цілісний та поетапний розвиток учня. Громади, неурядові організації, різні благодійні фонди, місцеві приватні заклади часто пропонують навчальне середовище дітям іммігрантам [11, с. 18–19].

Необхідною умовою політики освіти іммігрантів є урівноваження загальних заходів для всіх учнів та цільових – для дітей-іммігрантів. Загальні заходи включають підвищення якості підготовки вчителів, впровадження особистісно-орієнтованого навчання, посилення вимог до звітності щодо успішності учнів тощо. Діти-іммігранти стикаються з такими додатковими проблемами, як пристосування до нових житлових умов, до культури та мови. Проте, враховуючи різноманітність іммігрантів, очікується, що необхідно визначити конкретні потреби осіб іммігрантського походження, а не сам статус іммігранта. Наприклад, щодо мовної підтримки. Вважається, що учні, навіть корінні шведи, які мають слабкі знання з рідної мови, можуть вивчати шведську мову як рідну і мати додаткові заняття із шведської як другої мови. Рішення щодо вивчення шведської мови як другої приймається директором школи за результатами усної і письмової роботи. Шведська освітня практика свідчить, що учнями, які вивчають шведську мову як другу в основному є діти другого покоління іммігрантів, які мають погані житлові умови, а батьки часто з низьким рівнем освіти і слабкими позиціями на ринку праці [12, с. 13]. Отже, при визначенні цільових заходів головним критерієм постає нагальна потреба учнів у додаткових заходах.

Освітня політика для іммігрантів включає комплекс заходів, що реалізуються у взаємодії і координації на національному, регіональному і місцевому рівні:



- формування чіткої мети освітньої політики для іммігрантів в рамках національної політики;
- розробка і впровадження законодавства щодо освіти іммігрантів;
- створення ефективної стратегії фінансування;
- розробка навчальних планів і педагогічного супроводу;
- розробка стандартів, кваліфікаційних рамок;
- підготовка вчителів до роботи в етнічній різноманітності;
- формування свідомості, діалогу і розповсюдження досвіду роботи;
- моніторинг, дослідження, і зворотний зв'язок [11, с. 13]

Розглянемо кожний захід більш детально.

1. Формуючи мету освітньої політики для іммігрантів, важливо акцентувати увагу на тому, що така політика повинна, по-перше, формувати позитивне ставлення і відкритість корінних жителів країни до культурної і мовної різноманітності і, по-друге, безпосередньо підтримувати об'єднання іммігрантів.

2. Аналіз законів Швеції щодо освіти іммігрантів свідчить, що в країні прийнято відповідне законодавство, яке підтримує і допомагає інтеграції та запобігає і перешкоджає дискримінації і сегрегації. Шведське законодавство гарантує:

- підтримку рідної мови, починаючи з раннього віку у дошкільних закладах;
- вивчення рідної мови в загальноосвітній обов'язковій школі;
- вивчення шведської мови як другої в загальноосвітній обов'язковій та вищій школі;
- підтримку рідною мовою у вивченні інших найбільш складних дисциплін;
- мовну підтримку дорослим іммігрантам (курси шведської мови для іммігрантів) [11, с. 15].

Необхідно зауважити, що надаючи права іммігрантам, держава очікує зворотного зв'язку і відповідальності іммігрантів за їх інтеграцію у суспільство країни, що їх приймає. Інтеграція розуміється як двосторонній процес: права – обов'язки. Від іммігрантів очікується вивчення мови країни, що їх прийняла, працевлаштування, сплата податків, повага до законів країни, навчання дітей іммігрантів у школі тощо. Хоча можна привести приклади, коли всупереч новому Закону про освіту 2010 року, що забороняє звільняти дітей від вивчення предметів, окремі батьки дітей з мусульманських сімей забороняють відвідувати заняття зі статевого виховання з релігійних міркувань або якщо батьки вважають, що такі знання не відповідають їх вихованню в сім'ї [8, с. 35].

3. Наголосимо на тому, що Швеція – це країна з високим рівнем освіти, держава виділяє значні кошти на освіту, сьогодні вона інвестує в освіту 6,3 % валового внутрішнього продукту, у той час як середній показник країн Організації економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР) становить 5,7 %. Держава повністю фінансує середню освіту і частково – дошкільну, вищу освіту та освіту дорослих [7]. Пріоритетність освіти, що проявляється у підвищеній увазі держави до освіти та гідне фінансування – одна з провідних тенденцій шведської освітньої реальності. Фінансування освіти іммігрантів передбачається як на державному так і регіональному і місцевому рівні для забезпечення загальноосвітніх та цільових заходів.

4. В аспекті розробки стандартів і кваліфікаційних рамок розглядаються проблеми визнання попереднього навчання та іноземних кваліфікацій для



полегшення входження іммігрантів на ринок праці, а також розробка кваліфікаційних вимог до вчителів, які викладають шведську мову для іммігрантів. Уведення сертифікації вчителів з 1 грудня 2013 року, які постійно працюють у дошкільних, позашкільних та середніх навчальних закладах, спрямоване на підвищення статусу вчителя у Швеції, підтримку професійного розвитку і таким чином поліпшення якості освіти [7]. Для того, щоб одержати сертифікат вчителя національної системи освіти, кандидат повинен мати університетський диплом з педагогічної освіти, знати шведську мову, а також закони і положення, що регулюють шкільну систему.

5. Навчальні плани шведської загальноосвітньої школи сьогодні включають такі цільові предмети для іммігрантів, як рідна мова для іммігрантів та шведська як друга мова. Відповідно до шведського навчального плану для середньої базової школи кількість годин на вивчення рідної мови становить приблизно 320 годин протягом дев'яти років навчання. Тобто кожен учень має право у школі вивчати рідну мову одну годину на тиждень [2, с. 171]. Учні іммігрантського походження мають право вивчати шведську мову як другу в загальноосвітній обов'язковій та старшій школі. Вивчення шведської мови дітьми іммігрантів спрямовано на розвиток навичок для повсякденного спілкування та знання мови для вивчення шкільних предметів шведською мовою. Вимоги щодо рівня володіння шведською як другою мовою мають відповідати рівню вивчення шведської як першої мови. Ці два предмети вважаються еквівалентними під час вступу до вищого навчального закладу або інших закладів освіти [12, с. 8].

6. Підготовка вчителів і керівників шкіл до роботи у етнічній і мовній різноманітності є важливим фактором успішної реалізації шведської політики освіти іммігрантів. Швеція постійно вдосконалює підготовку педагогів та керівників шкіл з урахуванням потреб до роботи у етнічній і мовній різноманітності.

Підготовка вчителів здійснюється упродовж усієї педагогічної діяльності. Для практикуючих учителів міжкультурна освіта здобувається за допомогою спеціальної програми підвищення кваліфікації вчителів «The Boost for Teachers Initiative», що передбачає постійний професійний розвиток учителів шляхом забезпечення умов для навчання у вищих навчальних закладах на курсах з теорії та практики викладання окремих предметів та актуальних питань сучасної педагогіки. Держава фінансує програму через муніципалітети, так що вчителі під час навчання одержують до 80 відсотків своєї заробітної плати. У такий спосіб підвищили кваліфікацію 25 % від загальної кількості вчителів протягом 2007-2011 років [13, с. 40].

Крім того, хоча більшість вчителів у Швеції шведського походження, є велике розуміння того, що необхідно залучати до роботи вчителя або координатора з культури фахівців із середовища іммігрантів. За статистичними даними у 2010 році дві тисячі вчителів мали іммігрантське походження. Вони працюють переважно інструкторами з вивчення рідної мови. Стокгольмський університет працює за проектами з підтримки студентів іммігрантського походження для підготовки вчителів. Протягом року студенти зі слабкими знаннями шведської мови вивчають шведську мову, політичні науки, педагогіку і проходять практику в школі [3, с. 44].

7. Формування позитивного ставлення до етнічної і мовної різноманітності, висвітлення та обговорення проблем щодо освіти іммігрантів, обмін досвідом між школами, що мають високий відсоток учнів з різним етнічним, соціальним, мовним



та культурним походженням є ефективним засобом впровадження інших заходів освітньої політики іммігрантів. Позитивним прикладом є шведський проект «Школи для мультикультуралізму», що реалізується з ініціативи Національної агенції з освіти для поширення кращого досвіду роботи шкіл з високим відсотком іммігрантів. Кращі школи діляться своїм досвідом на створеній вебсторінці, їх відвідують вчителі, які проходять підвищення кваліфікації та колеги з інших подібних шкіл [11, с. 17].

8. Важливим заходом у політиці освіти іммігрантів є дослідження цієї проблеми вченими, збір та аналіз інформації і даних про навчання учнів іммігрантського походження, моніторинг результатів освіти іммігрантів та відстеження зворотного зв'язку. Новий Закон про освіту (2010р.) передбачає запровадження Шведської шкільної інспекції, яка регулярно проводить перевірки всіх муніципальних і незалежних шкіл від дошкільних закладів до освіти дорослих, відстежує якість освіти учнів. Крім того, батьки і учні можуть звернутися до Шведської шкільної інспекції зі скаргами щодо принизливого ставлення у школі або якщо учень не одержує необхідну підтримку [7, с. 11].

*Висновки результатів дослідження.* Як бачимо, шведська держава демонструє інтегративний підхід до політики освіти іммігрантів, включаючи комплекс заходів, що реалізуються у взаємодії і координації на національному, регіональному і місцевому рівні. Необхідними умовами ефективної політики освіти іммігрантів є визнання «різноманітності» серед іммігрантів, інтегративний підхід до політики освіти іммігрантів та урівноваження загальних заходів для всіх учнів і цільових – для учнів-іммігрантів.

*Перспективи подальших розвідок.* На нашу думку, подальшого вивчення потребують проблеми інтеграції дітей іммігрантського походження у школу на досвіді Швеції.

### Література

1. Кажміркевич П. Інтеграція мігрантів в Україні. Оцінка стану та потреб. Резюме та рекомендації / П. Кажміркевич // Неофіційний документ. Бюро ОБСЄ з демократичних інститутів та прав людини (БДІПЛ). – Варшава, 2011. – С. 6.
2. Карлберг Ю. Права нацменшин на вивчення рідної мови у загальноосвітніх школах Швеції на прикладі викладання української мови в Стокгольмі / Ю. Карлберг // Українознавство № 2/2008. НДІ українознавства МОНУ. – С.169–173.
3. Каллас К., Калдур К. Политика в сфере интеграции и меры по её применению. Исследования удачной практики применения на примере Швеции, Дании и Великобритании / К. Каллас, К. Калдур. – Тарту, 2007. – С. 44.
4. Курій Л. Соціально-економічна інтеграція іммігрантів як засіб ефективної реалізації їх людського потенціалу [Електронний ресурс] / Л. Курій // Соціально-економічні проблеми і держава. – Вип. 1 (6). – 2012. – С.102–123. – Режим доступу: <<http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2012/12kloylp.pdf>>.
5. Україна у топ 5-держав за кількістю іммігрантів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <<http://www.rate1.com.ua/ua/politika/mizhnarodni-vidnosini/-793aed6f20/>>.
6. Global Trends 2009. Refugees, Asylum-seekers, Returnees, Internally Displaced and Stateless Persons, Division of Programme Support and Management of UNHCR. – Geneva, 2010. – P. 13.





7. Education in Sweden: Lessons for life [Electronic resource]. – 2012. – P. 11. – Mode of access: <<http://www.sweden.se/eng/Home/Education/Basic-education/Facts/Education-in-Sweden/>>.
8. Landes D. Immigrants girls and sex education – who knows best? / D. Landes // The Local Sweden's News in English. – 2008. – P. 34–45.
9. Migration and remittances // Factbook 2011. Second edition. The International Bank for Reconstruction and Development. – The World Bank, 2011. – P. 235.
10. Minaz Sadikot. Integration in Sweden. A qualitative study of immigrant women and their journey to integrate into the Swedish society / Sadikot Minaz. – Jonkoping, 2011 – P. 3.
11. OECD Reviews of Migrant Education. Closing the Gap for Immigrant students: Policies, Practice and Performance [Electronic resource]. – OECD, 2010. – P. 13–19. – Mode of access: <<http://browse.oecdbookshop.org/oecd/pdfs/product/9110011e.pdf>>.
12. With another mother tongue – students in compulsory school and the organization of teaching and learning : A summary of Report 321. 2008. – Skolverket; Vastras, 2009. – P. 8–13.
13. World data on Education. 7th edition 2010/11 [Electronic resource]. –UNESCO IBE, 2011 – P. 39–40. – Mode of access: <[http://www.ibe.unesco.org/fileadmin/user\\_upload/Publications/WDE/2010/pdf-versions/Sweden.pdf](http://www.ibe.unesco.org/fileadmin/user_upload/Publications/WDE/2010/pdf-versions/Sweden.pdf)>.

**М. П. ЛЕЩЕНКО**, д-р пед. наук, профессор  
Институт информационных технологий и средств обучения НАПН Украины  
ул. М. Берлинского 9, г. Киев, 04060, Украина  
darlingpetra@gmail.com

**Н. В. БУГАСОВА**, аспирант  
Институт педагогического образования и  
образования взрослых НАПН Украины  
ул. М. Берлинского 9, г. Киев, 04060, Украина  
davydova\_val@ukr.net

#### **ОБРАЗОВАНИЕ ИММИГРАНТОВ В ШВЕЦИИ: ИНТЕГРАЦИОННАЯ ПОЛИТИКА**

***Аннотация.** Проанализирован интегративный подход к формированию политики образования иммигрантов в Швеции. Особое внимание уделено факторам успешного внедрения образовательной политики для иммигрантов и комплексу мер, которые осуществляются во взаимодействии и координации на государственном, региональном и местном уровне. Обоснована необходимость интегративного подхода к политике образования иммигрантов, который проявляется в сотрудничестве всех субъектов, задействованных в решении проблем иммигрантов. Определено, что необходимыми условиями эффективного внедрения образовательной политики для иммигрантов есть признание их «разнообразия» и балансирование общих мер для всех учеников и целевых – для учеников-иммигрантов.*

**Ключевые слова:** интегративная политика образования иммигрантов, права и обязанности иммигрантов, этническое и языковое многообразие.



**M.P.LESHCHENKO**, Doctor of pedagogical sciences, full professor  
Institute of Information Technologies and Means of Education, NAPS of Ukraine  
9 M. Berlynskoho Str., Kyiv, 04060, Ukraine  
darlingpetra@gmail.com

**N.V.BUHASOVA**, postgraduate student  
Institute of Pedagogical and Adult Education, NAPS of Ukraine  
9 M. Berlynskoho Str., Kyiv, 04060, Ukraine  
davydova\_val@ukr.net

#### THE IMMIGRANT EDUCATION IN SWEDEN: INTEGRATIVE POLICY

***Abstract.** The integrative approach to the immigrant education policy in Sweden has been analyzed. Special attention has been paid to factors of effective implementation of education policy for immigrants and the complex of measures that need to be well-coordinated and fulfilled in interaction at the national, regional and local levels. There has been substantiated the significance of an integrative approach to the immigrant education policy that is in use for cooperation among different key stakeholders in implementing migrant education policy. It has been determined that the necessary conditions of effective implementation of immigrant education policy are recognition of their «diversity» and the balancing of general measures for all schoolchildren and purposeful – for immigrant-schoolchildren.*

*It has been underlined that Swedish government demonstrated an integrative approach to immigrants' educational policy through providing a set of measures that were implemented in cooperation and coordination at the national, regional and local levels. It has also been pointed out that the necessary conditions for effective educational policy for immigrants are the following: the recognition of «diversity» among immigrants, integrative approach to educational policy and balancing general measures for all students. It has been noted that in Ukraine the work concerning solving problems of immigrants' education according to the democratic demands of modern society had already been launched through accepting corresponding laws, carrying out various programs and projects of international and non-governmental organizations under the assistance of the Council of Europe.*

**Keywords:** integrative migrant education policy, rights and obligations of immigrants, ethnic and linguistic diversity.

#### Bibliography

1. Kazhmirkevych P. Integration of Migrants in Ukraine. Assessment and needs. Summary and Recommendations / P. Kazhmirkevych // Neofitsiyni dokument. Biuro OBSIe z demokratychnykh instytutiv ta prav liudyny (BDIPL). – Varshava, 2011. – C. 6.
2. Karlberh Yu. The rights of national minorities to learn their mother tongue in schools of Sweden as an example of teaching the Ukrainian language in Stockholm / Yu. Karlberh // Ukrainoznavstvo # 2/2008.NDI ukrainoznavstva MONU. – S.169–173.
3. Kallas K., Kaldur K. Policy in the field of integration and measures for its implementation. Studies of good practice in the use of the example of Sweden, Denmark and the UK / K. Kallas, K. Kaldur. – Tartu, 2007. – C. 44.





4. Kurii L. Social and economic integration of immigrants as a means of effective implementation of human potential [Electronic resource] / L. Kurii // *Sotsialno-ekonomichni problemy i derzhava*. – Vyp. 1 (6). – 2012. – S.102–123. – Rezhym dostupu: <<http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2012/12kloylp.pdf>>.
5. Ukraine in the top 5 states as to the number of immigrants [Electronic resource]. – Rezhym dostupu: <<http://www.rate1.com.ua/ua/politika/mizhnarodni-vidnosini/-793aed6f20/>>.
6. Global Trends 2009. Refugees, Asylum-seekers, Returnees, Internally Displaced and Stateless Persons, Division of Programme Support and Management of UNHCR. – Geneva, 2010. – P. 13.
7. Education in Sweden: Lessons for life [Electronic resource]. – 2012. – P. 11. – Mode of access: <<http://www.sweden.se/eng/Home/Education/Basic-education/Facts/Education-in-Sweden/>>.
8. Landes D. Immigrants girls and sex education – who knows best? / D. Landes // *The Local Sweden's News in English*. – 2008. – P. 34–45.
9. Migration and remittances // *Factbook 2011*. Second edition. The International Bank for Reconstruction and Development. – The World Bank, 2011. – P. 235.
10. Minaz Sadikot. Integration in Sweden. A qualitative study of immigrant women and their journey to integrate into the Swedish society / Sadikot Minaz. – Jonkoping, 2011 – P. 3.
11. OECD Reviews of Migrant Education. Closing the Gap for Immigrant students: Policies, Practice and Performance [Electronic resource]. – OECD, 2010. – P. 13–19. – Mode of access: <<http://browse.oecdbookshop.org/oecd/pdfs/product/9110011e.pdf>>.
12. With another mother tongue – students in compulsory school and the organization of teaching and learning : A summary of Report 321. 2008. – Skolverket; Vastras, 2009. – P. 8–13.
13. World data on Education. 7th edition 2010/11 [Electronic resource]. – UNESCO IBE, 2011 – P. 39–40. – Mode of access: <[http://www.ibe.unesco.org/fileadmin/user\\_upload/Publications/WDE/2010/pdf-versions/Sweden.pdf](http://www.ibe.unesco.org/fileadmin/user_upload/Publications/WDE/2010/pdf-versions/Sweden.pdf)>.